

ВЕШТИНА ЧИТАЊА И РАЗУМЕВАЊА ПРОЧИТАНОГ ПОЈМОВНИК

Основни ниво

РАЗЛИКА ИЗМЕЂУ УМЕТНИЧКОГ И НЕУМЕТНИЧКОГ ТЕКСТА: Уметничком тексту припадају сва књижевноуметничка дела; неуметничким текстовима припадају дела која имају сврху неког обавештавања, описивања, давања упутстава и сл; у овим делима аутор сагледава објективно стварност и изражава запажања једноставним језиком намењеном широкој публици различитог нивоа образовања (научнопопуларни, новинарски текстови, упутства и сл.).

РАЗЛИКОВАТИ СВРХУ ТЕКСТА: експозиција, дескрипција, нарација аргументација, пропраганда

- У тексту који се назива **излагањем (експозицијом)** аутор нас обавештава о нечему, објашњава нам, овај текст одговара на питање „Шта је то...?“ Експозицију чине обавештења, реферати, дефиниције, извештаји и тд.
- У тексту који се назива **дескрипцијом (описивањем)** аутор нам описује нешто, овај текст одговара на питање „Какво је нешто-какав је неко...?“ Дескрипцију чине сви описи: портрети, пејзажи, описи предмета и тд.
- У тексту који се назива **нарацијом (приповедањем)** аутор нам приповеда о нечему, овај текст одговара на питање „Како се то догодило?“ Нарацију чине путописи, биографије, сви текстови у којима се говори о личним доживљајима или о доживљајима других људи.
- У тексту који се назива **расправом (аргументацијом)** аутор нас убеђује у нешто обраћајући се нашем разуму; користи аргументе које износи логички. Расправу чине сви текстови који на научној основи (са чињеницама) говоре о неком проблему.
- У тексту који се назива **пропагандом (наговарањем)** аутор нас наговара на нешто обраћајући се нашим осећањима. Пропаганду чине текстови попут реклама и сл.

НАПОМЕНА: Појмови нарација и дескрипција познате су и као **форме приповедања**.

ПИСАНИ СТИЛОВИ ЈАВНЕ КОМУНИКАЦИЈЕ (функционални стилови)

У зависности од сврхе и намене текста, у писаном језику се издвајају посебни стилови са различитим карактеристикама.

- **Новинарски (публицистички) стил** одликује сажетост, актуелност и објективност. Овим стилем се пишу вести и извештаји. Остали облици новинарског изражавања одликују се већом субјективношћу и сликовитошћу, попут репортаже. Текстови написани овим стилем намењени су широкој публици различитог нивоа образовања.

- **Научни стил** одликује објективност, поступност, прецизност и употреба стручних термина (назива). Овим стилем пишу се уџбеници, научне књиге, расправе, чланци и сл. Намењени су уском кругу читалаца са одређеним образовањем.
- **Административни стил** одликују јасноћа, објективност, прецизност и употреба устаљених израза. Овим стилем написани су формулари (молбе, пријаве...), правни текстови (закони, устав, статuti). Ови текстови намењени су уском кругу читалаца.

Издавају се још два функционална стила:

- **Књижевноуметнички стил**, који одликују субјективност, сликовитост, упечатљивост, речи из најразноврснијих извора. Овим стилем пишу се песничка и приповедачка дела. Намењена су широком кругу читалаца.
- **Говорни (разговорни) стил** одликује једноставност, необавезно присуство књижевне норме, изрази карактеристични за одређено језичко подручје, кратке реченице. Потпомажу га мимика, гестови, интонација, јачина гласа, темпо.

ДЕЛОВИ КЊИГЕ

- **Наслов** служи да привуче пажњу, најчешће су језгровити, садржајни, јасни, кратки.
- **Поднаслов (наднаслов)** даје се испод (изнад) наслова када је у питању дужи текст, служи да појасни наслов и ради боље прегледности.
- **Поглавље** је део књиге (обично романа) у коме се говори о једној целовитој епизоди из живота јунака. Може бити означен бројевима, насловима (поднасловима у којима се укратко најављују будући догађаји), или само издвојен (нова страница) од претходног **основног текста**.
- **Пасус** је део основног текста који почиње реченицом мало увученом („два прста“) или издвојен на неки други начин (дупли размак). Пасус обрађује један целовити део (један појам, опис једне особе, фаза у развоју радње и сл.)
- **Садржај** је посебан део књиге. Пружа прве информације о садржини књиге (насловне поглавља и број странице на којој се налази). Обично се налази на почетку или на крају књиге. Неки садржаји (аналитички) имају поред наслова поглавља и поднасловне мањих целина, што пружа бољи преглед садржине књиге
- **Фуснота** је напомена која се исписује испод текста, при дну странице. У њој се дају обавештења о употребљеној литератури, о литератури која се бави истом темом, о критичким примедбама и о свему о чему не може да се говори у тексту јер би се нарушила целовитост излагања. Садржи податке о књигама и часописима, допунска објашњења о тексту, неке коментаре и мишљење које се разликује од мишљења аутора и сл.

Када се заврши **цитат** (навод туђих речи који се ставља под наводнике), ставља се редни број цитата пре запете и непосредно по завршеном цитату. Подаци се наводе овим редоследом: име и презиме аутора, назив дела, издавачка кућа, место издања, година издања и број странице са које је преузет цитат.

- **Предговор** је краћи текст који се ставља на почетак књиге. Пише га аутор књиге или нека друга личност која добро познаје писца и његово дело. Обично се аутор у предговору захваљује сарадницима, говори о тешкоћама на које је наишао у току рада, као и о разлозима који су га подстицали да ради. Предговор књижевноументичког дела који пише аутор може садржати ауторово схватање књижевности. Предговоре пишу и књижевни критичари који говоре о самом делу што олакшава читање и разумевање дела.

Уколико стоји на крају књиге, назива се **поговор**.

ЧИТАЊЕ И РАЗУМЕВАЊЕ ТАБЕЛИ, ДИЈАГРАМА И ДРУГИХ НЕЛИНЕАРНИХ

ТЕКСТОВА: Не морају сви подаци бити представљени неким повезаним (линеарним) текстом. Подаци могу бити представљени и табеларно, графиконом, скицом, легендом, дијаграмом и сл.

У табели се подаци наводе хоризонтално (у редовима) и вертикално (у колонама). Податак који тражимо налази се на месту на коме се укрштају ове две колоне. Уз нелинеарни приказ се даје и „легенда“ у којој се тумаче знакови и симболи.

Средњи ниво

РАЗЛИЧИТИ ОБЛИЦИ ЧИТАЊА: летимично, са оловком у руци, ради уживања...

- **Летимично** читање је површно читање; прелећемо преко текста, запажамо оне речи које је писац издвојио тражећи неки податак у већ прочитаном тексту. Овај начин чињања примењујемо и када хоћемо да се на брзину информишемо о садржају неког текста, књиге, лекције...
- **Са оловком у руци** је читање ради учења (подвлачимо кључне речи или делове текста), ради проналажења одговора на истраживачке задатке, ради решавања неког проблема и сл. Пажљиви смо и читамо сваки детаљ трудећи се да га разумемо и повежемо са околним текстом;
- **Ради уживања**, ову врсту читања примењујемо када смо у улози читаоца чији је задатак да ужива у лепоти књижевног дела без одређеног задатка.

ВРСТЕ НЕУМЕТНИЧКИХ ТЕКСТОВА (излагање, технички опис, техничко приповедање, расправа, реклама)

- **Излагањем** су написани текстови који нас обавештавају о нечему:
 - **Обавештење** је писано или усмено саопштење о догађајима који су се збили или које ће се догодити у будућности; *најава* је обавештење о догађају који ће се тек одиграти; текст мора бити кратак, сажет, правописно исправан;
 - **Технички опис** износи чињенице, мора бити потпун; обавештава читаоца о особинама онога што описује, пружа тачну информацију, написан је научним језиком; не изражава пишећав став о тој теми; често се срећу у научним текстовима и уџбеницима;
 - **Техничко приповедање** има сврху да читаоцима пружи разне информације; реч је најчешће о упутствима (како склопити неки предмет, како скувати јело, како направити нешто и сл.); написани су једноставним, кратким реченицама, имају практичну намену;
 - **Расправа** је писани састав у коме се расветљава неки проблем или догађај да би се дошло до истине. Користе се аргументи (чињенице) који се излажу логично; структура расправе: УВОД (наводи се тема расправе), разрада (наводе се аргументи који одобравају тему али и они који је не одобравају, наводе се мишљење аутора као и ставови из стручне литературе) и ЗАКЉУЧАК (аутор износи свој став који може потврдити једну од понуђених теза, али и сасвим нов);
 - **Рекламе** спадају у пропагандне (наговарачке) текстове, обраћају се људским чулима и укусу а не разуму, сврха им је да наговоре људе да купе управо производ који се рекламира; наглашавају и преувеличавају позитивне особине робе; основне поруке се често износе у облику слогана (у стиху, у виду пословице, са уметнутим именом производа и сл.); најчешће их прати слика; понекад прелазе границу доброг укуса.

ДЕЛОВИ КЊИГЕ: индекс, појмовник и библиографија

- **Индекс** (регистар) је азбучно или абецедно поређан списак појмова или имена у једној књизи; поред сваког имена (појма) даје се број страница на којима се ово име (назив) спомене;
- **Појмовник** (регистар/речник појмова) представља скуп важних и мање познатих појмова који се употребљавају у некој књизи; поред сваког појма даје се објашњење о њему; поређан је по азбучном или абецедном редоследу;
- **Библиографија** (литература) представља списак књига или радова који су у вези са темом књиге у којој се наводи; библиографија обавештава о другим књигама које се баве истом или сличном темом.

ЧИЊЕНИЦА-КОМЕНТАР; ОБЈЕКТИВНО-ПРИСТРАСНО/ПРОПАГАНДА

- **Објективно** приказивање чињеница је непристрасно, садржи тачне, истините податке;
- **Пристрасно** приказивање чињеница је субјективно, садржи само изабране податке, не води рачуна о истинитости текста;
- **Коментар** – објашњење, тумачење; објашњење текста, књиге или закона;
- **Чињеница** – истинит податак.

Напредни ниво

КЉУЧНЕ РЕЧИ И РЕЗИМЕ ТЕКСТА:

- **Кључне речи** су главне речи које представљају одређени догађај; обично су то имена личности, географских појмова, историјских догађаја и сл. У неким научним радовима поднекад се испод сажетка рада наводе и кључне речи (појмови који се у раду често користе).
- **Резиме текста** (резиме, француска реч – збир), **сажетак** представља у најкраћим цртама изложен садржај неког чланка, књиге, филма и сл.